

ROLA SOŁTYSÓW
we współczesnych
społecznościach wiejskich

Rodzicom

Ilona Matysiak

ROLA SOŁTYSÓW
we współczesnych
społecznościach wiejskich

Płeć jako czynnik
różnicujący kapitał społeczny

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2014

Recenzenci: prof. dr hab. Janina Sawicka
dr hab., prof. UW Jerzy Bartkowski

Redakcja: Anna Wysocka

Korekta: Łukasz Żebrowski

Projekt okładki: Katarzyna Juras
Ilustracja na okładce: © a7880ss – Fotolia.com

Copyright © 2014 Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa

ISBN 978-83-7383-614-3

Publikacja dofinansowana ze środków
Instytutu Studiów Społecznych im. Profesora Roberta B. Zajonca
i dotacji celowej Rektora Uniwersytetu Warszawskiego

Wydawnictwo Naukowe Scholar sp. z o.o.
ul. Krakowskie Przedmieście 62, 00-322 Warszawa
tel./fax 22 828 93 91; 22 828 95 63; 22 826 59 21
dział handlowy: jak wyżej wew. 105, 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Skład i łamanie: WN Scholar (*Stanisław Beczek*)
Druk i oprawa: Bookpress.eu, Olsztyn

Spis treści

Wprowadzenie	9
1. Specyfika społeczności wiejskich w Polsce	13
1.1. Wiejskość i obszary wiejskie a społeczności wiejskie	13
1.2. Charakterystyka społeczno-zawodowa mieszkańców wsi	14
1.3. Historyczne uwarunkowania zróżnicowań środowisk wiejskich w Polsce	19
1.4. Współczesne zróżnicowania środowisk wiejskich w Polsce	22
1.5. Kapitał społeczny w środowiskach wiejskich w Polsce	23
1.5.1. Tradycje współpracy społeczno-gospodarczej	25
1.5.2. Tradycje zrzeszeniowe	28
1.5.3. Kapitał społeczny we współczesnych środowiskach wiejskich	31
1.5.4. Przestrzenne zróżnicowania kapitału społecznego polskiej wsi	34
1.6. Role społeczne kobiet i mężczyzn w środowiskach wiejskich w Polsce	36
1.6.1. Role w gospodarstwie domowym i rolnym w ujęciu historycznym	37
1.6.2. Aktywność społeczna i polityczna kobiet wiejskich w ujęciu historycznym	39
1.6.3. Role społeczne kobiet i mężczyzn we współczesnych środowiskach wiejskich	43
1.7. Podsumowanie	46
2. Mechanizmy rekrutacji elit w środowiskach wiejskich	48
2.1. Mechanizmy rekrutacji lokalnych elit politycznych	48
2.1.1. Rekrutacja polityczna a koncepcja kapitału społecznego	49
2.2. Kobiety w lokalnych elitach politycznych	50
2.2.1. Konsekwencje obecności kobiet w polityce	54
2.3. Elity w środowiskach wiejskich	57
2.4. Funkcja sołtysa w społeczności wiejskiej – rys historyczny	60
2.4.1. Funkcja sołtysa w społeczeństwie stanowym	60
2.4.2. Samorząd wiejski w okresie zaborów	62
2.4.3. Funkcja sołtysa w II Rzeczypospolitej	63
2.4.4. Funkcja sołtysa w okresie PRL	65
2.5. Uwarunkowania prawno-instytucjonalne funkcji sołtysa po 1989 r.	67
2.5.1. Sołectwo jako jednostka pomocnicza gminy	68
2.5.2. Sołtys jako instytucja samorządu wiejskiego	70
2.5.3. Fundusz sołecki	71
2.6. Kobiety w samorządzie wiejskim przed 1989 r.	74
2.7. Kobiety wśród sołtysów po 1989 r.	79
2.8. Podsumowanie	84

3. Metodologia badań empirycznych	85
3.1. Pytania badawcze i hipotezy	85
3.2. Metody badawcze	88
3.2.1. Analiza treści	91
3.2.2. Badanie sondażowe	93
3.2.3. Wielokrotne studium przypadku	95
3.3. Sposób prezentacji wyników	101
4. Rola sołtysa na podstawie zgłoszeń do konkursu Sołtys Roku	103
4.1. Charakterystyka społeczno-demograficzna sołtysów i sołtysek	103
4.2. Sołtysi i sołtyski w lokalnych strukturach i sieciach współpracy	108
4.3. Przedsięwzięcia realizowane przez sołtysów i sołtyski	116
4.4. Rola sołtysa w świetle analizy zgłoszeń oraz opinii laureatów i laureatek	121
4.5. Okoliczności obejmowania funkcji sołtysa przez kobiety i mężczyzn	125
4.6. Podsumowanie	127
5. Determinanty obejmowania funkcji sołtysa przez kobiety i mężczyzn – wymiar jednostkowy	130
5.1. Podstawowe charakterystyki badanych sołtysów i sołtysek	130
5.2. Zasoby społeczne kobiet i mężczyzn obejmujących funkcję sołtysa	134
5.2.1. Kapitał kulturowy	134
5.2.2. Źródła utrzymania i doświadczenie zawodowe	136
5.2.3. Zaangażowanie społeczne	139
5.2.4. Pochodzenie – miejscowi i przybysze	143
5.2.5. Rodzina jako zasób sprzyjający zaangażowaniu społecznemu	146
5.3. Motywy towarzyszące obejmowaniu funkcji sołtysa	149
5.4. Podsumowanie	153
6. Determinanty obejmowania funkcji sołtysa przez kobiety i mężczyzn – wymiar strukturalny i kontekstowy	157
6.1. Społeczna percepcja funkcji sołtysa	157
6.1.1. Funkcja sołtysa jako obiekt rywalizacji	157
6.1.2. Pozycja sołtysa w strukturach samorządu lokalnego	160
6.1.3. Oczekiwania społeczne wobec sołtysa	162
6.2. Środowisko lokalne jako kontekst obejmowania funkcji sołtysa przez kobiety	166
6.2.1. Czynniki przestrzennego zróżnicowania udziału kobiet wśród sołtysów	166
6.2.2. Obecność kobiet w lokalnej sferze publicznej	176
6.2.3. Typy struktur i organizacji lokalnych	180
6.2.4. Wzory aktywności zawodowej	182
6.3. Podsumowanie	183

7. Aktywność sołtysów i sołtysek – typy działań i sieci współpracy	186
7.1. Rola sołtysa „w działaniu”	186
7.2. Strategie przywództwa sołtysów i sołtysek	196
7.3. Aktywność sołtysów i sołtysek w opiniach innych aktorów lokalnych	199
7.4. Kapitał społeczny sołtysów i sołtysek	200
7.4.1. Sołtysi i sołtyski w lokalnych organizacjach	201
7.4.2. Sieci współpracy sołtysów i sołtysek	203
7.4.3. Procesy wzmacniania kapitału społecznego	206
7.5. Funkcja sołtysa a upodmiotowienie kobiet wiejskich	210
7.6. Podsumowanie	212
 Zakończenie	 215
 Bibliografia	 221
 Indeks osobowy	 235